

## บทที่ ๑

### บทนำ

#### ๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์เป็นสัตว์สังคมทุกคนเกิดมาเป็นคนอยู่เป็นหมู่คณะ ไม่สามารถอยู่คนเดียวตามลำพังได้ ทุกชีวิตเอาเพียงแต่แน่นอนไม่ได้ บางคนก็ทุกข์บางคนก็สุข โชคดีมีร้ายในชีวิตรำไป จึงต้องมีมิตร บางคนมีความดีมากกว่า ส่วนมากทำอะไรก็มีแต่ประสบความสำเร็จไปหมด เช่น ทำการค้ามักได้กำไร ทำการเกษตรก็ได้ผลที่พอใจ มีศัตรูเบียดเบียนปองร้าย หรือมีโรคร้ายเจ็บไข้ได้ป่วย แม้ถึงคราวตายก็มีคนช่วยจัดงานศพให้ เป็นต้น เมื่อมีมิตรเป็นจำนวนมาก และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา ทำให้ปัญหาที่มากขึ้น คือมีคนมากปัญหา เช่น ปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาครอบครัว ปัญหาละเมิดสิทธิส่วนบุคคล ปัญหายาเสพติด ปัญหาเล็กเล็ขโมยน้อย เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้มีสาเหตุมาจากไม่รู้จักการคบมิตรเป็นประเด็นสำคัญ

การคบมิตร ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่สอนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคลและสัตว์อื่น ๆ แล้วปฏิบัติต่อบุคคล หรือสัตว์ที่ตนคบโดยถูกต้อง ด้วยน้ำใสใจจริง ทำให้สังคมมนุษย์มีการคบมิตร และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงจำเป็นสำหรับบุคคลในสังคมจะได้นำหลักธรรมข้อนี้ไปประยุกต์ใช้ในสังคม และชีวิตประจำวัน การคบมิตร แม้ไม่ใช่หลักธรรมที่ถือว่า สูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาทก็ตาม แต่ก็ได้รับความยกย่องว่าเป็นมงคลอันสูงสุดประการหนึ่งแก่คนทุกคน ดังพระพุทธพจน์ว่า “อเสวนา จ พาลานํ ปณฺธิตานญฺจ เสวนา เอตมมฺงคฺลฺมุตฺตมํ<sup>๑</sup> แปลความว่า การไม่คบคนพาล ๑ การคบบัณฑิต ๑ ข้อนี้เป็นมงคลสูงสุด”<sup>๒</sup>

ในสังคาลสูตร กล่าวไว้ว่า “ครั้นในเวลาเช้า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประทับอยู่ในวัดพระเวฬุวัน เสด็จเข้าไปยังกรุงราชคฤห์ เพื่อบิณฑบาต ได้ทอดพระเนตรเห็นสังคาลกะ คหบดีบุตรผู้ลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลีไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนแล้ว ได้ตรัสถามสังคาลกะ คหบดีบุตร ดังนี้ว่า “คหบดีบุตร เธอลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลีไหว้ทิศ ๖ คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบนอยู่ เพราะเหตุไร” สังคาลกะ คหบดีบุตรกราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บิดาของข้าพระองค์ก่อนตาย ได้กล่าวไว้อย่างนี้ว่า ‘นี่แน่ลูก เจ้าพึงไหว้ทิศทั้งหลาย’ ข้าพระองค์สักการะ เคารพนับถือ บูชาคำของบิดา จึงลุกขึ้นแต่เช้า ออกจากกรุงราชคฤห์ มีผ้าเปียก มีผมเปียก ประคองอัญชลี

<sup>๑</sup> สภาการศึกษามหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย, มงคลดลทีปนี (ปรโม ภาโค), (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓.

<sup>๒</sup> บุญสืบ อินสาร, คู่มือแปลมงคลทีปนี ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓.

ไหว้ทิศทั้งหลาย คือ ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา ทิศเบื้องหลัง ทิศเบื้องซ้าย ทิศเบื้องล่าง ทิศเบื้องบน อยู่

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “คหบดีบุตร ในอริยะวินัย เขาไม่ไหว้ทิศ ๖ กันอย่างนี้” สิงคาลกคหบดีบุตรทูลถามว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในอริยะวินัย เขาไหว้ทิศ ๖ กันอย่างไร ขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงแสดงธรรมแก่ข้าพระองค์ ตามวิธีการไหว้ทิศ ๖ ในอริยะวินัยเถิด”

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสทิศ ๖ แก่คหบดีบุตรว่า “คหบดีบุตร คน ๔ จำพวกนี้ เธอพึงทราบ ว่า ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม คือ

๑. คนที่ถือเอาแต่ประโยชน์ฝ่ายเดียว พึงทราบว่า ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม
๒. คนดีแต่พูด พึงทราบว่า ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม
๓. คนพูดประจบ พึงทราบว่า ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม
๔. คนที่เป็นเพื่อนชักนำไปทางเสื่อม พึงทราบว่า ไม่ใช่มิตรแท้ เป็นมิตรเทียม<sup>๓</sup>

คหบดีบุตร คน ๔ จำพวกนี้ เธอพึงทราบว่า เป็นมิตรมีใจดี (มิตรแท้) คือ

๑. มิตรมีอุปการะ พึงทราบว่า เป็นมิตรมีใจดี
๒. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ พึงทราบว่า เป็นมิตรมีใจดี
๓. มิตรแนะนำประโยชน์ พึงทราบว่า เป็นมิตรมีใจดี
๔. มิตรมีความรักใคร่ พึงทราบว่า เป็นมิตรมีใจดี<sup>๔</sup>

การคบมิตรนี้ เป็นหลักธรรมที่ดี เมื่อคนเลือกเอาไปใช้ให้ถูกต้อง ก็จะมีความสำเร็จในชีวิต เช่นเรื่องของอุปติสสะกับโกลิตะ ซึ่งเป็นมิตรสหายกัน มีความรักกัน ซื่อตรงต่อกันและกัน หลังดูการแสดงมหรสพ เกิดความสังเวชสลดใจขึ้น ก็คิดว่า ชีวิตนี้ไม่มีแก่นสาร แล้วพากันออกบวชเพื่อแสวงหาโมกษะ จะได้หลุดพ้นจากความทุกข์ ไปพักอยู่ในสำนักของสัทธชัย ปริพาชก เมื่อได้เรียนธรรมกับสัทธชัย แล้วสอบถามธรรมต่อไป อาจารย์ได้ตอบว่า ธรรมหมดแล้ว อุปติสสะก็คิดว่า ไม่สามารถบรรลุโมกษะได้ ทั้งสองสหาย ก็ขออาจารย์สัทธชัยออกแสวงหาธรรม โดยแยกทางกันเดิน อุปติสสะได้สัญญา กับโกลิตะเพื่อนรักว่า ถ้าใครได้บรรลุโมกษะก่อน ต้องมาบอกกันให้บรรลุธรรมด้วย ต่อมาอุปติสสะได้พบพระอัสสชิเถระ แล้วก็ได้สอบถามธรรมกะท่าน เมื่อได้รับคำตอบจากพระอัสสชิเถระ ก็ได้บรรลุโสดาบัน แล้วกลับไปบอกแก่โกลิตะ และโกลิตะก็ได้บรรลุโสดาบันเหมือนกัน แล้วพากันไปพบพระศาสดา ณ วัดเวฬุวัน<sup>๕</sup> เรื่องสองสหายนี้ ชี้ให้เห็นว่า การคบมิตรดี มิตรแนะนำประโยชน์ มิตรมีความรักใคร่ ทำให้บรรลุผลสำเร็จในชีวิตความเป็นอยู่

<sup>๓</sup> ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๕๔/๒๐๗.

<sup>๔</sup> ที.ปา.(ไทย) ๑๑/๒๖๐/๒๐๙.

<sup>๕</sup> สภาการศึกษามหาภูมิบาลวิทยาลัย, พระธัมมปัทมฐกถาแปล ภาค ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาภูมิบาลวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๑๒๑.

ส่วนศาสนาของจื้อ ท่านของจื้อให้ความสำคัญแก่การคบมิตรอย่างมาก เพราะของจื้อเห็นว่า หากเรารู้จักเลือกคบมิตรที่ดีงามก็จะช่วยสนับสนุนคุณธรรมของเราให้ดีขึ้นด้วย ซึ่งในความเห็นของของจื้อมีเพื่อนอยู่ ๓ จำพวก ที่คบแล้วมีแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ คือ

- ๑) เพื่อนที่มีความซื่อตรง
- ๒) เพื่อนที่มีความจริงใจ
- ๓) เพื่อนที่เป็นพหูสูตร<sup>๖</sup>

เมื่อเพื่อนกับเพื่อนได้ถูกอบรมด้วยคุณธรรมเหล่านี้แล้วย่อมทำให้เกิดความรักใคร่ และความหวังดีต่อกันและกัน คอยช่วยเหลือกันในยามตกทุกข์ได้ยาก โดยที่สุด แม้ในวาระสุดท้ายแห่งชีวิตเพื่อนก็สามารถเป็นที่พึ่งช่วยรับภาระในการจัดการเรื่องพิธีศพให้ การที่เพื่อนแต่ละคนจะทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ได้นั้น ก็เพราะมิตรสหายต้องมีคุณธรรมพื้นฐาน คือเอาใจเขามาใส่ใจเรา เรา รักสุขเกลียดทุกข์ฉันใด เพื่อนเกลอของเราก็รักสุขเกลียดทุกข์ฉันนั้น การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ภาษาจีนเรียกว่า “สฺวี่” อย่างเช่น ครั้งหนึ่ง จื้อกัถามของจื้อว่า “จะมีคำสักรักคำไหน ที่จะนำมาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต” ของจื้อตอบว่า “มีอยู่คำหนึ่ง คือ คำว่า “สฺวี่” ได้แก่ สิ่งใดที่ตนเองไม่ปรารถนา ก็จงอย่าทำสิ่งนั้นแก่คนอื่น”<sup>๗</sup> และคำสอนทั้งหมดของของจื้อก็รวมลงในคำว่า “สฺวี่” นี้ด้วย

สำหรับปรัชญาในการคบมิตรสหายของของจื้อนั้น ท่านได้เน้นให้ทำตนให้เป็นคนดีมีความรู้แจ้งมีความจริงใจ มีคำสัตย์ทั้งต่อตนเอง และต่อบุคคลผู้เป็นเพื่อน เช่น ของจื้อได้กล่าวให้โอวาทเตือนสติแก่ จื่อเซี่ยวว่า “เจ้าพึงเป็นวิญญูบัณฑิต มิพึงเป็นทูลบัณฑิต” จื่อเซี่ยวได้ปฏิบัติตาม และในด้านคติธรรม จื่อเซี่ยว กล่าวว่า “ในการคบหามิตรสหาย พึงมีสัจจะวาจา คนที่ทำได้เช่นนี้ แม้จะไม่เคยเรียนหนังสือ แต่ข้าก็ถือว่า เขาเป็นผู้มีการศึกษาดีแล้ว”<sup>๘</sup> ในแง่ของหลักธรรมที่เป็นตัวเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างเพื่อน ของจื้อเสนอความจริงใจที่เป็นสิ่งสำคัญสูงสุด ความจริงใจนี้จะสะท้อนออกมาในรูปของการพูด การกระทำที่มีความเชื่อมั่นต่อเพื่อน เมื่อเพื่อนทำความผิดก็ตักเตือนด้วยความปรารถนาดี ทั้งนี้เพื่อให้เพื่อนนำไปปรับปรุงแก้ไขได้ถูกต้อง ของจื้อมักกล่าวสอนให้เลือกคบคนตามฐานะที่ดีหรือสูงกว่า ไม่คบค้าสมาคมกับคนที่ด้อยกว่าตน ดังของจื้อกล่าวว่า “พึงยึดมั่นในความภักดีแลสัจจะ ไม่คบหาสหายที่ต่ำกว่า ครั้นมีความผิดก็ไม่กล่าวแก้ไข”<sup>๙</sup> การที่บุคคลมีคุณธรรมประจำใจคือมีความสัตย์ต่อตนและคนอื่นย่อมเป็นพลังทำให้ได้สำเร็จเป้าหมายที่ตนประสงค์ ดังของจื้อกล่าวว่า “มีคุณธรรมจะมีโชคเดียว และจักมีมิตรร่วมอุดมการณ์”<sup>๑๐</sup> การช่วยตักเตือนเมื่อเพื่อนมีความประมาทก็ต้องดูโอกาสไม่ควรว่ากล่าวบ่อยนัก จะทำให้เพื่อนเบื่อหน่ายได้ เช่น จื่ออวิกล่าวว่ “ทูลทัดทานพระประมุขจนบ่อยครั้ง ก็จะได้รับ ความอภัย ตักเตือนมิตรสหายจนซ้ำซาก ก็จะทำให้เกิดความเหินห่าง”<sup>๑๑</sup>

<sup>๖</sup> พระมหาบุญเรือง ปญญาชิโร (เจนทร), มนุษยนิยมในปรัชญาของจื้อ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔.

<sup>๗</sup> อมร ทองสุก, คัมภีร์หลุนอี่วี่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชุมหวัดร จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๓๐๕.

<sup>๘</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

<sup>๙</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๔.

<sup>๑๐</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๗.

<sup>๑๑</sup> เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๗.

การที่คนเอเชีย มีหลักการคบมิตร มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ก็เนื่องมาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาขงจื้อ จึงนับว่าศาสนาทั้งสองมีบทบาทสำคัญมากในการหล่อเลี้ยงจิตใจของคนเอเชีย จะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของคนเอเชียในอดีต มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน คือ คบกันเป็นมิตรสหาย ได้แก่ กษัตริย์ เป็นพระสหายกับกษัตริย์ พ่อค้าเป็นมิตรกับพ่อค้า ชาวบ้านเป็นเพื่อนเกลอกับชาวบ้าน เป็นต้น มีความรักใคร่กัน ส่งทูต ส่งบรรณาการ และของกำนัลไปมา หรือเยี่ยมเยียนกันไปมาเป็นประจำ ด้วยความระลึกรู้ถึงซึ่งกันและกัน จนมาถึงสมัยปัจจุบันนี้ โลกมีความพัฒนาทางเทคโนโลยี ทางด้านขนส่ง ทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ทั้งสื่อสารมวลชนก็เจริญมากขึ้นหลายด้าน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์สาย โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต ข่าวสังคมเฟสบุ๊ค เป็นต้น ทำให้การติดต่อสื่อสารกันสะดวกขึ้น เมื่อการติดต่อไปมาหาสู่กันสบายขึ้น การรู้จักกัน และการคบเพื่อนก็ง่ายขึ้นไปด้วย เพื่อนนั้น มีทั้งคนดี และ คนไม่ดี เพื่อนดีมีประโยชน์ ส่วนเพื่อนไม่ดีย่อมทำความเสียหายให้ มักมีข่าวออกทางโทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์บ่อย ๆ ว่า เพื่อนชาวต่างชาติหลอกให้โอนเงินให้ เพื่อนชายที่รู้จักกันตามเฟสบุ๊ค หลอกเพื่อนหญิงไปข่มขืนกระทำชำเรา เพื่อนรู้จักกันทางโปรแกรมไลน์ในโทรศัพท์มือถือ เป็นต้น แสดงให้เห็นว่า สังคมมนุษย์ไม่มีหลักธรรมประจำใจพอ คือ การปฏิบัติตนอยู่ในกรอบการคบมิตร หรือหลักคำสอนเรื่องการคบมิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาขงจื้อ ทำให้ได้รับความเสียหายอันเกิดแต่ทรัพย์สินเงินทอง และเดือดร้อนถึงชีวิตความเป็นอยู่

ดังนั้น การศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะได้ศึกษาแนวความคิดเรื่องการคบมิตรในประเด็นเหล่านี้ คือ ความหมาย พัฒนาการ การคบมิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาขงจื้อ ประโยชน์ และโทษของการคบมิตร รวมทั้งแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตเพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในสังคมมองเห็นคุณค่า และความสำคัญของการคบมิตร เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการประยุกต์ใช้ในชีวิตที่ดั่งามในสังคมต่อไป

## ๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาการคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนาขงจื้อ
- ๑.๒.๓ เพื่อเปรียบเทียบการคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ

## ๑.๓ วิธีดำเนินการวิจัย

๑.๓.๑ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary source) โดยวิธีเก็บข้อมูลจากคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท ได้แก่พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นหลัก และคัมภีร์หลุนฮิวของศาสนาขงจื้อ

๑.๓.๒ ศึกษาข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary source) คืองานที่เป็นวิทยานิพนธ์ทั่ว ๆ ไป ตั้งแต่คัมภีร์ อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสส รวมถึงตำรา และเอกสารงานวิจัย ทั้งภาษาไทย เพื่อเป็นการอธิบายขยายความเนื้อหาทั้งของพระพุทธศาสนาเถรวาท และศาสนาขงจื้อ

๑.๓.๓ เปรียบเทียบหลักคำสอนเรื่องการคบมิตรทั้งสองศาสนา

๑.๓.๔ นำเสนอเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาต่อไป

## ๑.๔ ขอบเขตเนื้อหาของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาแบบวิเคราะห์ (Analytical Study) โดยศึกษาค้นคว้าทางเอกสาร (Documentary Research) เปรียบเทียบหลักคำสอนการคบมิตรทั้งของพระพุทธศาสนาเถรวาท และของศาสนาขงจื้อ ซึ่งปรากฏอยู่ทั้งในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และคัมภีร์หลุนอี่วของศาสนาขงจื้อรวมถึงงานนิพนธ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

## ๑.๕ คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

**มิตร** หมายถึง มิตรในทศ ๖ คือ มิตรแท้ เป็นมิตรมีใจดี ร่วมสุขร่วมทุกข์ แนะนำประโยชน์ เป็นต้น มิตร ๒ จำพวก คือ มิตรเทียม ๑ มิตรแท้ ๑

**การคบมิตร** หมายถึง การรับเป็นพวกกัน การร่วมกันทั้งในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกิจการงานต่างๆ และเพื่อเป้าหมายบางอย่างของผู้คบ ในงานวิจัยนี้ หมายถึง การคบมิตรตามหลักคำสอนในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทกับคัมภีร์หลุนอี่วของศาสนาขงจื้อ

## ๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

### ๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

**พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ)** ได้กล่าวไว้ใน “หนังสือสวดมนต์ฉบับวัดสวนโมกข์” พบว่า การคบมิตรให้มีความรักเมตตาต่อกันและกัน ไม่ใช่เฉพาะมนุษย์เท่านั้นรวมทั้งสัตว์มีชีวิตทุกชนิดซึ่งเป็นเพื่อน รวมโลกมีค่าแผ่เมตตาในหนังสือสวดมนต์ฉบับวัดสวนโมกขพลารามว่า สัตว์ทั้งหลายที่เป็นเพื่อนทุกข์ เกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีเวรต่อกันและกันเลย จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้พยาบาทเบียดเบียน ซึ่งกันและกันเลย จงเป็นสุขเป็นสุขเถิด อย่าได้มีความทุกข์กายทุกข์ใจเลย จงมีความสุขกายสุขใจ รักษาตนให้พ้นจากทุกข์ภัยทั้งสิ้นเถิด<sup>๑๒</sup>

**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)** ได้กล่าวถึงเรื่องการคบมิตรไว้ในหนังสือ “พจนานุกรมพุทธศาสน์” ในทศ ๖ คือ ทศเบื่องซ้าย ได้แก่ มิตรสหาย พึงบำรุงมิตรสหาย ดังนี้ ๑. เมื่อแผ่แบ่งปัน ๒. พุดจามีน้ำใจ ๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ๔. มีตนเสมอ ร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย ๕. ชื่อสัตย์จริงใจต่อกัน มิตรสหายอนุเคราะห์ตอบ ดังนี้ ๑. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาป้องกัน ๒. เมื่อเพื่อนประมาท ช่วยรักษาทรัพย์สมบัติของเพื่อน ๓. ในคราวมีภัยเป็นที่พึ่งได้ ๔. ไม่ละทิ้งในยามทุกข์ยาก ๕. นับถือตลอดถึงวงศ์ญาติของมิตร<sup>๑๓</sup>

<sup>๑๒</sup> พุทธทาสภิกขุ, *บทสวดมนต์ทำวัตรเช้า-เย็น แปลไทย ฉบับสวนโมกขพลาราม*, (นครศรีธรรมราช : เจริญพานิชย์, ๒๕๓๐), หน้า ๖๙.

<sup>๑๓</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), *พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๓๓.

**ศาสตราจารย์พิเศษเสฐียร พันธงชัย** ได้กล่าวถึงการคบมิตรซึ่งเป็นคำสอนของเม่งจื๊อไว้ในหนังสือ “ศาสนาเปรียบเทียบ” ว่า มิตรภาพต้องตั้งอยู่โดยฐานะ ปราศจากการคำนึงถึงอายุ ฐานะความเป็นไปในหมู่ญาติ มิตรภาพซึ่งมีต่อบุคคลใด หมายความว่า เราต้องการความดีของบุคคลนั้น นอกจากนั้นไม่ดีเลย การแสดงมิตรภาพต่อบุคคลที่ต่ำกว่าตน เท่ากับเป็นการให้ปัญญาและคุณธรรมต่อบุคคลนั้น จะเป็นมิตรภาพส่วนใด หากเป็นไปโดยเที่ยงตรง มิตรภาพนั้นก็เที่ยงตรงเหมือนกัน<sup>๑๔</sup>

**ผู้ช่วยศาสตราจารย์บุญมี แท่นแก้ว** ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ปรัชญา” พบว่าหลักความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีอยู่ ๕ คู่ หรือ ๕ กลุ่มชน ได้แก่ ๑. ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง ๒. บิดากับบุตร ๓. สามีกับภรรยา ๔. พี่ชายกับน้องชาย ๕. เพื่อนกับเพื่อน ที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน อันเป็นหลักจริยศาสตร์ในกรอบครัว และสังคมส่วนหนึ่ง<sup>๑๕</sup>

**พระมหาบุญเรือง ญาณวชิโร** ได้เขียนไว้ในหนังสือ “มนุษยนิยมในปรัชญาขงจื๊อ” พบว่า ขงจื๊อให้ความสำคัญแก่การคบเพื่อนมาก เพราะขงจื๊อเห็นว่า หากเรารู้จักเลือกคบเพื่อนที่ดีงาม ก็จะช่วยสนับสนุนเกื้อกูลต่อคุณธรรมด้วย ซึ่งในทัศนะของขงจื๊อ มีเพื่อนอยู่ ๓ ประเภทที่คบแล้วมีแต่ก่อให้เกิดประโยชน์ คือ (๑) เพื่อนที่มีความซื่อตรง (๒) เพื่อนที่มีความจริงใจ และ (๓) เพื่อนที่เป็นพหุสูตร ความเป็นเพื่อนเมื่อถูกร้อยรัดด้วยคุณธรรมเหล่านี้แล้ว ย่อมก่อให้เกิดความรักและความปรารถนาดีต่อกัน ค่อยช่วยเหลือกันและกันในยามทุกข์ยาก โดยที่ สุดแม้เพื่อนเสียชีวิตไป หากเพื่อนไม่มีญาติเหลืออยู่เลย ในฐานะเพื่อนก็ยินดีรับภาระในการจัดการเรื่องพิธีศพให้<sup>๑๖</sup>

**พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)** ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ธรรมบุญชีวิต” พบว่า มิตรต่อมิตร พึงสงเคราะห์อนุเคราะห์กัน ตามหลักปฏิบัติในฐานะที่เป็นเสมือน ทิศเบื้องซ้าย ดังนี้ พึงปฏิบัติต่อมิตรสหาย ดังนี้ ๑. เผื่อแผ่แบ่งปัน ๒. พุดจามน้ำใจ ๓. ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ๔. มีตนเสมอร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วย ๕. ซื่อสัตย์จริงใจ<sup>๑๗</sup>

**พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)** ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับกัลยาณมิตรไว้ในหนังสือ “พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ” ไว้ว่า กัลยาณมิตร คือ ผู้แนะนำสั่งสอนที่ปรึกษา เพื่อนที่คบหาและบุคคลผู้แวดล้อมที่ดีความรู้จักเลือกเสวนาบุคคลหรือเข้าร่วมอยู่กับผู้ทรงคุณทรงปัญญา มีความสามารถ ซึ่งจะช่วยเหลือ สนับสนุน ชักจูงชี้ช่องทาง เป็นแบบอย่างตลอดจนเป็นเครื่องอุดหนุนเกื้อกูลแก่กัน ให้ดำเนินก้าวหน้าไปด้วยดี ในการศึกษาอบรม การครองชีวิตการประกอบกิจการและธรรมปฏิบัติ นอกจากนั้น กัลยาณมิตร มิได้หมายถึงเพื่อนที่ดี ในความหมายสามัญเท่านั้น แต่หมายถึง บุคคลผู้เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติที่จะสั่งสอนแนะนำชี้แจงชักจูงช่วยบอกช่องทางหรือ

<sup>๑๔</sup> เสฐียร พันธงชัย, ศาสตราจารย์พิเศษ, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖๗.

<sup>๑๕</sup> บุญมี แท่นแก้ว, ผศ., **ปรัชญาศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ที่ โอ.เอส.พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๗.

<sup>๑๖</sup> พระมหาบุญเรือง ญาณวชิโร (เจนทร), **มนุษยนิยมในปรัชญาขงจื๊อ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๕๔.

<sup>๑๗</sup> พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมบุญชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐.

เป็นตัวช่วยให้ผู้อื่นดำเนินไปในมรรคาแห่งการฝึกอบรมอย่างถูกต้อง เช่นพระพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก ครูอาจารย์และผู้เป็นพหูสูตรทรงปัญญา สามารถสั่งสอนแนะนำ เป็นที่ปรึกษาได้ แม้จะอ่อนวัยกว่า<sup>๑๘</sup>

**รองศาสตราจารย์ ดร.ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา** ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ปรัชญาจีน” พบว่าหลักความสัมพันธ์ขั้นมูลฐานทั้ง ๕ ประการ ที่ขงจื้อได้กล่าวไว้ข้างต้นนั้น ขงจื้อได้กล่าวถึงวิธีปฏิบัติที่ปัจเจกชนพึงปฏิบัติต่อผู้อื่นหรือบุคคลในสังคมพึงปฏิบัติต่อกัน โดยหลักเกณฑ์กว้าง ๆ ไว้ ๕ ประการ คือ ๑. ความสุภาพ ๒. ความโอบอ้อมอารี ๓. ความจริงใจ ๔. ความตั้งใจจริง ๕. ความเมตตากรุณา<sup>๑๙</sup>

**พิน ดอกบัว** ได้เขียนไว้ในหนังสือ “ปวงปรัชญาจีน” พบว่า ขงจื้อมีความเห็นว่า ความยุ่งยากที่เกิดขึ้นในสังคม ก็เพราะไม่ทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาไม่เลี้ยงดูบุตรธิดาให้ดี บุตรธิดาก็ไม่มีความกตัญญูทักเตือนบิดามารดา สามิภรรยาต่างนอกใจกัน เพื่อนกับเพื่อน ต่างก็ไม่ทำตัวให้น่าเชื่อถือและไว้วางใจกันได้ เป็นต้น ผลก็คือ ความเดือดร้อนต่าง ๆ ก็จะมาตกแก่สังคม ทำให้สังคมเดือดร้อน แต่ตรงกันข้าม หากทุกคนทำหน้าที่ของตนให้สมบูรณ์ ปัญหาความวุ่นวายของสังคมก็จะหมดไป เพราะฉะนั้น การทำหน้าที่ของตนให้ดีของตนจึงสำคัญ<sup>๒๐</sup>

**อุดมพร อมรธรรม** ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ยอดคุณธรรมของขงจื้อ” ว่า หลักคำสอนของขงจื้อนั้น มีความหมายหลายประการด้วยกัน แต่นับได้ว่า เป็นคำสอนที่มีมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของประชาชนมากที่สุด ก็คือ คุณธรรม ๘ ประการ เหล่านี้คือ ๑. เ้า ความกตัญญูทักเตือน ๒. ดี ความเคารพรักใคร่ และปรองดองระหว่างญาติมิตรพี่น้อง ๓. ตง ความซื่อสัตย์จงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน ๔. สิ่ง ความมีสัจวาจา ๕. โล้ย ความมีมารยาท ๖. หงี ความซื่อตรง สุจริตใจต่อหน้าที่ ๗. เนี้ยม ความบริสุทธิ์ (ทั้งกายและใจ) ๘. ชี้ ความละเอียดรอบคอบ เกรงกลัวบาป”<sup>๒๑</sup>

**ศรีวารี** ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ระเปียงภาพ ๗๒ ศิษย์ ของขงจื้อ” ว่า ขงจื้อเคยกล่าวว่า “หากธรรมะของข้าพเจ้าไม่เป็นที่ยอมรับของอาณาประชาราษฎร์แล้วไซ้ ข้าพเจ้าก็ใช้แผ่นไม้ต่างเรือล่องลอยไปยังทะเลอันไกลโพ้น เมื่อถึงเวลานั้น ข้าพเจ้าเกรงว่าจะมีเพียงจื่อหลู่คนเดียวเท่านั้นที่จะติดตามข้าพเจ้าไปด้วย” จื่อหลู่ให้ความปกป้องขงจื้ออย่างระมัดระวัง เขาไม่ยอมให้ขงจื้อถูกบุคคลใดกล่าวโจมตี เหตุนี้ขงจื้อจึงกล่าวว่า “นับแต่วันที่ข้าพเจ้าได้จื่อหลู่มาเป็นศิษย์ ข้าพเจ้าก็ไม่เคยได้ยินคำกล่าวร้ายต่อข้าพเจ้าอีกเลย”<sup>๒๒</sup>

**เสถียร โพธิ์นันทะ** ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “เมธีตะวันออก” ว่า กษัตริย์ต้องทำหน้าที่ของกษัตริย์ให้สมบูรณ์ ขุนนางต้องทำหน้าที่ขุนนางให้สมบูรณ์ บิดามารดาต้องทำหน้าที่ของบิดามารดาให้

<sup>๑๘</sup> พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖๓.

<sup>๑๙</sup> ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, รศ.ดร., **ปรัชญาจีน**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๘), หน้า ๖๑.

<sup>๒๐</sup> พิน ดอกบัว, **ปวงปรัชญาจีน**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, ๒๕๕๕), หน้า ๗๓.

<sup>๒๑</sup> อุดมพร อมรธรรม, **ยอดคุณธรรมของขงจื้อ**, (กรุงเทพมหานคร : แสงดาว, ๒๕๕๓), หน้า ๑๒.

<sup>๒๒</sup> ศรีวารี, **ระเปียงภาพ ๗๒ ศิษย์ของขงจื้อ**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมชาติ, ค.ศ. ๑๙๙๑), หน้า ๓๒.

สมบูรณ์ บุตรธิดาต้องทำหน้าที่บุตรธิดาให้สมบูรณ์ สามิภรรยาต้องทำหน้าที่ของสามิภรรยาให้สมบูรณ์  
เพื่อนกับเพื่อนต้องทำหน้าที่ของเพื่อนให้สมบูรณ์<sup>๒๓</sup>

ศาสตราจารย์ เฝิงอว่หลัน เขียน แปลโดย ส. สุวรรณ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ “ปรัชญา  
จีนจากขงจื๊อถึงเหมาเจ๋อตง” ว่า ขงจื๊อกล่าวไว้ว่า อันเมตตาธรรมนั้น คือตนเองต้องการตั้งตัวได้ ก็  
ต้องการให้คนอื่นตั้งตัวได้ด้วย ตนเองต้องการประสบความสำเร็จก็ต้องการให้คนอื่นประสบ  
ความสำเร็จด้วย หากทำตามตัวอย่างที่พบเห็นอยู่ใกล้ตัวเช่นนี้ ถือว่าเป็นวิธีปฏิบัติเมตตาธรรมแล้ว<sup>๒๔</sup>

อมร ทองสุก ได้อธิบายคำสอนของขงจื๊อว่าด้วยการคบมิตรไว้ใน “คัมภีร์หลุนอวี่” พบว่า  
ขงจื๊อ กล่าวว่า “นบนอบโดยไร้จริยธรรม ก็จะเหินห่างเปล่า รอบคอบโดยไร้จริยธรรม ก็จะตื่นตระหนก  
อาจหาญโดยไร้จริยธรรม ก็จะมั่วทะลุ เทียงตรงโดยไร้จริยธรรม ก็จะบุ่มบ่าม หากวิญญูชนเทิดทูน  
บุรพการี ประชาราชภูรี ก็จะมั่งมั่งในเมตตาธรรม หากไม่ทอดทิ้งสหายเก่า มวลชนก็จะแน่นแฟ้นมิจิด  
จาง”<sup>๒๕</sup>

อติคม สวัสดิญาณ ได้แปลคำสอนของขงจื๊อใน “ขงจื๊อ ฉบับปราชญ์ชาวบ้าน” ซึ่งรจนา  
โดย อองซก พบว่า ขงจื๊อตอบว่า “องค์ราชันหากเคารพพระราชบิดา ราชภรรยา ย่อมรู้จักกตัญญู หาก  
นอบน้อมต่อผู้อาวุโส ราชภรรยา ย่อมรักกันฉันท์มิตรสหาย”<sup>๒๖</sup>

#### ๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาสุภวิชัย วิราม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธ-  
จริยศาสตร์ที่คณะของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนวัดปากน้ำ และโรงเรียนสุวรรณ  
พลับพลาพิทยาคม กรุงเทพมหานคร” โดยศึกษาแต่ละ ๑๘๐ คน เป็นการศึกษาลักษณะความเป็น  
กัลยาณมิตรในทัศนะของมิตรที่เป็นเพื่อน เกี่ยวกับเพื่อนที่ดีที่ต้องการคบมากที่สุด พบว่า นักเรียนทั้ง  
สองโรงเรียนมี ทัศนะคติที่แตกต่างกันต่อเพื่อนที่ดีที่ต้องการคบมากที่สุด เพื่อนที่ไม่ดีที่ไม่ ต้องการคบ  
มากที่สุด เพื่อนที่ดี ที่พบบ่อยที่สุด และเพื่อนที่ไม่ดีที่พบบ่อยที่สุด ในห้าอันดับแรก<sup>๒๗</sup>

พระมหาธัมม ชุตติโก (ดั่งได้) สรุปผลการวิจัยเรื่อง “ศึกษาเปรียบเทียบมิตรภาพในพุทธ  
ปรัชญาเถรวาทกับอาริสโตเติล” พบว่า มิตรภาพในพุทธปรัชญา หมายถึง ความเป็นเพื่อนที่รักใคร่กัน  
กัน มิไม่ตรีจิตต่อกัน อาจจะร่วมสุขร่วมทุกข์ด้วยหรือไม่ก็ได้มี ๒ ประเภท คือ (๑) มิตรเทียม (๒) มิตร  
แท้ คำว่า “กัลยาณมิตร” หมายถึง มิตรแท้ที่มีความหมายในหลักคุณธรรม ความดีต่าง ๆ ที่บุคคลมี  
และแสดงออกต่อผู้อื่น ส่วนมิตรภาพในทัศนะของอาริสโตเติล หมายถึง คุณธรรมอย่างหนึ่งที่จำเป็น

<sup>๒๓</sup> เสฐียร โพนันทะ, เมธีตะวันออก, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์บรรณาคาร, ๒๕๔๔), หน้า ๗๖.

<sup>๒๔</sup> เฝิงอว่หลัน, ศาสตราจารย์ เขียน แปลโดย ส.สุวรรณ, ปรัชญาจีนจากขงจื๊อถึงเหมาเจ๋อตง,  
(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๕๓), หน้า ๔๕.

<sup>๒๕</sup> อมร ทองสุก, คัมภีร์หลุนอวี่, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ชุมหวัดร จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒๐๓.

<sup>๒๖</sup> อองซก รจนา แปลโดย อติคม สวัสดิญาณ, ขงจื๊อ ฉบับปราชญ์ชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร:  
สำนักพิมพ์เต๋าประยุกต์, ๒๕๕๓), หน้า ๓๒.

<sup>๒๗</sup> พระมหาสุภวิชัย วิราม, “การศึกษาเรื่องกัลยาณมิตรตามหลักพุทธจริยศาสตร์ที่คณะของนักเรียน  
ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนวัดปากน้ำ และโรงเรียนสุวรรณพลับพลาพิทยาคม กรุงเทพมหานคร”, วิทยา  
นิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล), ๒๕๕๕.



สำหรับมนุษย์ในการดำเนินชีวิต หรือทางแห่งความยุติธรรมเพื่อสร้างสังคมให้เกิดสันติสุขมี ๓ ประเภท คือ มิตรภาพเพื่อผลประโยชน์ มิตรภาพเพื่อความสำราญ และมิตรภาพเพื่อความดี มิตรภาพทั้งพุทธปรัชญาและปรัชญาของอาริสโตเติลสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็น ระหว่างบิดา-มารดาและบุตร ครู-อาจารย์และศิษย์ระหว่างสามี-ภรรยา ระหว่างคนหนุ่มกับคนอาวุโส หรือนายจ้างกับลูกจ้าง ระหว่างเพื่อนกับเพื่อนระหว่างผู้ปกครองกับผู้อยู่ใต้การปกครอง และระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ แม้ในบางครั้งจะเป็นมิตรภาพเพื่อผลประโยชน์ความสนุกสนานหรือมิตรเทียม แต่สามารถพัฒนาไปถึงมิตรแท้หรือมิตรภาพ เพื่อความดีได้ในที่สุด ขอเพียงแต่ต่างฝ่ายต่างเข้าใจในความเอื้ออาทร หน้าที่ หรือคุณธรรมของความเป็นมนุษย์ด้วยกัน<sup>๒๘</sup>

**พระจะจุ ญาณวิชัย** ให้ความหมายคำว่ามิตรไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ” คำว่า มิตร หมายถึง บุคคลที่ช่วยชี้แนะแนวทาง ชักจูงตลอดจนแนะนำสั่งสอน ชักนำผู้อื่นให้ดำเนินชีวิตที่ดีงาม ประสบผลดีและมีความสุข เจริญก้าวหน้าพัฒนาในธรรม แม้จะเป็นบุคคลเสมอกันหรือเป็นมารดาบิดา ครูอาจารย์ ตลอดทั้งพระสงฆ์จนถึงพระพุทธเจ้าก็นับว่าเป็นมิตร แต่เป็นมิตรใจดี หรือมิตรมีธรรมที่เรียกว่า กัลยาณมิตร แปลว่า มิตรดีงาม นอกจากนี้ ยังปรากฏความหมายของกัลยาณมิตรที่ท่านอธิบายไว้ในพุทธธรรม๗ ดังความว่า คนดีคนมีปัญญา คนมีคุณธรรม ทางธรรมเรียกว่า สัตบุรุษบ้างบัณฑิตบ้าง ถ้าคนดี คือสัตบุรุษหรือบัณฑิตนี้ไปทำหน้าที่ช่วยเหลือแนะนำสั่งสอน ชักนำสัมมาทิฐิให้แก่ผู้อื่น ตลอดจนมีความสนใจระตือหรือร้อนที่จะเข้าไปหาซักถามขอคำชี้แนะแนวทางจากสัตบุรุษ หรือบัณฑิตไปปฏิบัติ การกระทำของเขาย่างนี้เรียกว่า การเสวนาสัตบุรุษ หรือคบหาคนดีไม่ว่าสัตบุรุษจะมาทำหน้าที่ให้ หรือบุคคลนั้นจะไปคบหาสัตบุรุษเองก็ตาม ในเมื่อมีการยอมรับหรืออิทธิพลต่อกันเกิดขึ้นแล้ว ก็เรียกว่าเขามีกัลยาณมิตร และเรียกภาวะนั้นว่า กัลยาณมิตรตา แปลว่า ความมีกัลยาณมิตร<sup>๒๙</sup>

**พระครูประโชติโพธิธรรม (ไชยรัตน์)** ทำวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของ คนพาลกับบัณฑิตในพระพุทธศาสนา” ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมที่เป็นบัณฑิตว่า “คนเราอาจจะคิดชั่วหรือพูดชั่วได้ แต่ท้ายที่สุดเมื่อทำตัวอย่างต่อเนื่องเป็นปกติ ไม่ได้เกิดจากการเสแสร้งแล้ว หลักของศาสนาเอง ก็พิจารณาถือเอาความประพฤตินั้นเป็นเครื่องตัดสินว่าเป็นคนดี หรือเป็นคนชั่ว เพราะมีหลักความจริงที่ศาสนาเองก็ต้องยอมรับว่า การเกิดเป็นคนนั้นมีทั้งดีและชั่วปะปนกันอยู่ ไม่ได้ดีหรือชั่ว เพราะชาติกำเนิด หรือชาติตระกูล แต่ดีชั่วเพราะเกิดจากความประพฤติ ดังนั้น จึงกล่าวว่า “ดีหรือชั่วนั้น ให้ดูได้จากความประพฤติหรือการกระทำ”<sup>๓๐</sup>

<sup>๒๘</sup> พระมหาศรี ฐติโก, “ศึกษาเปรียบเทียบมิตรภาพในพุทธปรัชญาเถรวาทกับอาริสโตเติล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๗.

<sup>๒๙</sup> พระจะจุ ญาณวิชัย, “การศึกษาวิเคราะห์ความเป็นกัลยาณมิตรของพระสารีบุตรเถระ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

<sup>๓๐</sup> พระครูประโชติโพธิธรรม (ไชยรัตน์), “ศึกษาวิเคราะห์ลักษณะของ คนพาลกับบัณฑิตในพระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔.

**พระมหาไสว สนมโน (ฤทธิ์วิชัย)** ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบการคบมิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู” ผลการศึกษาพบว่า มิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทและศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู มีนัยที่เหมือนกัน คือ มิตรแท้และมิตรเทียมโดยมิตรแท้นั้นมีลักษณะที่ควรแก่การคบหาสมาคมด้วย ส่วนมิตรเทียมหรือทุมิตร มิตรชั่ว ไม่ควรคบหาสมาคมด้วย เพราะมีแต่การชักนำไปสู่ความเสื่อมทั้งตัวเองและส่วนรวมความสำคัญของมิตรในทัศนะของพระพุทธศาสนาเถรวาท คือ เป้าหมายของการคบมิตร ๒ ลักษณะคือ การคบมิตรเพื่อเป้าหมายอันเป็นโลกียะหมายถึงมิตรสหายทั่วไป กับการคบมิตรเพื่อเป้าหมายอันเป็นโลกุตระ เพื่อเข้าสู่เป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน ส่วนศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ก็มีเป้าหมายคือการเข้าสู่ความเป็นเพื่อนกับพรหมหรือพระผู้เป็นเจ้า โดยมุ่งแสวงหาบุคคลผู้ชี้หนทางแห่งโมกษะ<sup>๓๑</sup>

**มาศโมฬี จิตวิริยธรรม** ได้ศึกษาคุณธรรมที่ส่งเสริมการเป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ผลการวิจัย คุณธรรมที่ ส่งเสริมคุณสมบัติ ความเป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ประกอบด้วยทศธรรม ๒ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ พละ ๕ อริยวัฑฒิ ๕ อคติ ๕ สปัจริยธรรม ๗ ศีล สุตตะ ขันติ โสรัจจะ รวมถึงหลักการพูด และวิธีการสอนที่ดี โดยคุณธรรมแต่ละประการเป็นตัวส่งเสริมคุณสมบัติความเป็นกัลยาณมิตรได้ทุกข้อ ไม่มี คุณธรรมใด ส่งเสริมคุณสมบัติเพียงข้อใดข้อหนึ่งเท่านั้น คุณธรรมทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้ว จึงจำเป็นต้องมาพร้อมกันจึงจะเกิดผลอย่างสมบูรณ์<sup>๓๒</sup>

**ยุภาติ ปณะราช** ได้ทำการพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูมหาวิทยาลัยราชภัฏ การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ ๑) ศึกษาผลของการฝึกอบรมเพื่อพัฒนา ลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรของนักศึกษาวิชาชีพครู และ ๒) ศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฝึกอบรม เพื่อพัฒนา ลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรกับการเป็นแบบอย่างการปฏิบัติ ทางพุทธของบิดา มารดา ที่ส่งผลต่อลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรของนักศึกษาวิชาชีพครู กลุ่มตัวอย่าง เป็นนักศึกษา วิชาชีพครูชั้นปี ที่ ๓ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร จำนวน ๔๘ คน สุ่มแบบมีระบบเพื่อจัด กลุ่มตัวอย่าง เข้ากลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มละ ๒๔ คน ในแต่ละกลุ่มมีนักศึกษาที่มีแบบอย่างการปฏิบัติ ทางพุทธของบิดามารดามากและน้อย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้ แก่ ๑) ชุดฝึกอบรมเพื่อฝึก ลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร แบ่งเป็น ๓ ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นสร้างศรัทธา ขั้นฝึกลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร และขั้นบูรณาการ ๒) แบบวัดลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร และ ๓) แบบวัดการเป็นแบบอย่างการปฏิบัติทางพุทธของบิดามารดา ดำเนินการฝึกอบรมใช้ เวลา ๒๘ ชั่วโมง มีการวัด ก่อนการฝึกอบรม วัดหลังการฝึกอบรม และวัดหลังการฝึกอบรม ๑ เดือน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนร่วมแบบวัดซ้ำ (ANCOVA Repeated Measure) ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มที่ไม่ ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนา ลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร หลังการฝึกอบรม ๑ เดือนมี

<sup>๓๑</sup> พระมหาไสว สนมโน (ฤทธิ์วิชัย), “การศึกษาเปรียบเทียบการคบมิตรในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาพราหมณ์ - ฮินดู”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๗.

<sup>๓๒</sup> มาศโมฬี จิตวิริยธรรม, “คุณธรรมที่ส่งเสริมการเป็นกัลยาณมิตรของผู้บริหารในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร), ๒๕๕๒.

ลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรลดลงจากการวัดหลังการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .๐๕ หลังการฝึกอบรม และหลังการฝึกอบรม ๑ เดือน กลุ่มที่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมเพื่อพัฒนา ลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕<sup>๓๓</sup>

**มนสภรณ์ วิฑูรเมธา** ได้พัฒนาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเอง ของ นักศึกษาพยาบาล พบว่า ระบบกัลยาณมิตรทำให้ นักศึกษาผู้เป็นกัลยาณมิตรมี ความรัก ความเอื้อ ออาทรเป็นมิตรกับผู้อื่น พัฒนาบุคลิกภาพให้ ยิ้มแย้ม ใจเย็น หนักแน่น อดทน รับฟัง พุดดี คิดดี เห็น คุณค่าในตนเอง ผลการทดลอง ด้านความเป็นกัลยาณมิตร พบว่า นักศึกษาผู้ เป็นกัลยาณมิตร ได้ พัฒนาคุณลักษณะของ กัลยาณมิตรอย่างเด่นชัด เห็นได้ จากผลการ สัมภาษณ์นักศึกษาคือผู้เป็น กัลยาณมิตร พบว่า นักศึกษาผู้เป็นกัลยาณมิตร มีความหนักแน่น อดทน ขยัน คิดดี พุดดี ทำดี ประพฤติดี เป็นผู้ที่มีคุณธรรม มีวินัย ใจเย็น สุขุม เข้าใจตนเอง มั่นใจในตนเองมากขึ้น กล้าแสดงออก อย่างเหมาะสม มองโลกในแง่ดี รับฟังผู้อื่น รู้จักการให้โดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นที่พึ่งยามยาก เป็น มิตรกับทุกคน มีความเมตตากรุณาอยู่ร่วมกับทุกคนได้<sup>๓๔</sup>

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า เพื่อนในภาษาไทยตรงกับคำในภาษาบาลีว่า มิตร และสหาย ทั้งสองคำมีความหมายไม่เหมือนกัน บางคนเป็นมิตรแต่ไม่ได้เป็นสหาย บางคนเป็นสหาย แต่ไม่ได้เป็นมิตร ดังนั้น มิตร หมายถึง คนที่คบกันด้วยความชอบพอรักใคร่ มาจากศัพท์ว่า เมตตา ส่วนคำว่า สหาย หมายถึง มาด้วยกันไปด้วยกัน สหายเป็นลักษณะของคนร่วมทำกิจกรรม เพื่อน ร่วมงานก็เรียกว่า สหาย บางคนเป็นเพื่อนร่วมงานกันเช่นเป็นเจ้านายเป็นลูกน้องแต่ไม่ได้เป็นมิตรกัน พวกเขาเป็นสหายด้วยความจำใจ คอยแต่คิดว่าเมื่อไรอีกฝ่ายหนึ่งจะไปเสียที ไม่มีความเป็นมิตรเพราะ ขาดน้ำใจที่ดีต่อกัน ฉะนั้น สหายจึงอาจจะไม่ใช่มิตร บางคนเป็นมิตรชอบพอกันแต่ต้องอยู่ไกลไม่ อาจจะทำกิจกรรมร่วมกันจึงไม่ได้เป็นสหาย

<sup>๓๓</sup> ยุภาติ ปณะราช, “การพัฒนาลักษณะความเป็นกัลยาณมิตรสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏ”, *วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์ดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ), ๒๕๕๑.

<sup>๓๔</sup> มนสภรณ์ วิฑูรเมธา, “การพัฒนาระบบกัลยาณมิตรเพื่อส่งเสริมการเห็นคุณค่าในตนเองของ นักศึกษาพยาบาล”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุสิตบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

### ๑.๗ กรอบแนวคิดในการวิจัย



### ๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบการคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบการคบมิตรตามหลักคำสอนของศาสนาขงจื้อ
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบความเหมือนและต่างระหว่างการคบมิตรตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาทกับศาสนาขงจื้อ